

STADS- EN DORPSGEZICHTEN EX ARTIKEL 20 MONUMENTENWET

WILLEMSTAD, gemeente Willemstad

Toelichting

Het te beschermen stadsgezicht omvat het op bijgevoegde kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, tek.nr.123), door een stippellijn omgrensde gebied.

Willemstad is een van de weinige voorbeelden in ons land van een stedelijke nederzetting, die is aangelegd volgens een vast plan. Het stadje is ontstaan uit het dorp Ruigenhil, dat als een nieuwe vestiging werd ge-projecteerd in de door toedoen van Jan IV van Glymes, markies van Bergen op Zoom, in 1563 ingedijkte Ruigenhilse gors. Bij de aanleg van Ruigenhil werd het sedert de late Middeleeuwen op de Zuid-Hollandse en Zeeuwse eilanden gebruikelijke dorpsplan gevolgd: een loodrecht op de dijk gelegen Voorstraat, met twee evenwijdig hieraan getraceerde achterstraten die de haven met de Kerkring verbinden (ter vergelijking wordt hier onder meer gewezen op de dorpsplannen van Middelharnis, Sommelsdijk en Colijnsplaat). Dit plan van aanleg is in het latere Willemstad volledig bewaard gebleven. Nadat Willem van Oranje in 1582 met het markiezaat van Bergen op Zoom was beleend, gelastte hij in 1583 het dorp te versterken en te omwallen. De nieuwe vesting werd door Abraham Andriesz ontworpen en voltooid in 1585. Kort daarop kwam Ruigenhil in eigendom aan de Prins en werd de naam veranderd in Willemstad. Zijn definitieve vorm kreeg Willemstad onder het bewind van Prins Maurits. De voorlopige vestingwerken werden verbeterd en uitgebouwd tot een gebastioneerde zevenpuntige ster volgens het ontwerp van Adriaan Antonisz.

De bastions kregen de namen van de zeven provinciën. Voorts kreeg de stad twee poorten: de Landpoort en de Waterpoort. Nadat de plaats in 1586 van Maurits stadsrechten had gekregen, werden weldra de kerk en het stadhuis gebouwd, in 1623 gevolgd door het Prinsenhof. Behoudens de toevoeging in de Franse tijd van een ravelijn aan de zuid-oostelijke zijde van de vestinggordel, is Willemstad in zijn hoofdvorm ongewijzigd gebleven. De twee genoemde poorten werden respectievelijk in 1792 en 1872 gesloopt.

Aangezien noch het stratenpatroon, noch de hoofdvormen van de bebouwing in een recent verleden ingrijpende wijzigingen hebben ondergaan, mag aan het stadsbeeld als geheel een belangrijke historische authenticiteit worden toegeschreven. Accenten van bijzondere waarde in het stadsbeeld vormen de in de jaren 1597-1607 gebouwde N.H.Kerk en het in 1620 gestichte renaissance Raadhuis. Bij deze hoofdmonumenten voegt zich de uit 1734 daterende korenmolen "d'Orangemolen" op de wal in de noord-oostelijke hoek van het stadje. Met zijn wallen en singels, belangrijke voortbrengselen van de 17de eeuwse vestingbouwkunst, doch in deze tijd tevens van grote recreatieve waarde, presenteert Willemstad zich in zijn geheel als een architectonisch-stedebouwkundig monument van de eerste orde. De waarde als stedebouwkundig monument rechtvaardigt ook enige terreinen onmiddellijk buiten de vestinggrachten mede in een bescherming op grond van de Monumentenwet te betrekken. In het bijzonder van belang zijn in dit opzicht de gronden aan de Westzijde en Zuidzijde van Willemstad, die een onbelemmerd gezicht op het stadje in zijn totaliteit mogelijk maken. Het aspect vanaf de waterkant met een fraai gezicht op de korenmolen wettigt dat ook aan de Noordzijde en de Oostzijde het te beschermen gebied zich buiten de eigenlijke vesting uitstrekt over enige aan de vesting grenzende terreinen. Hierbij zij opgemerkt dat bedoelde bescherming niet een bevrozing van het hiertoe aangewezen gebied inhoudt, doch dat er bij de voor dit gebied te treffen stedebouwkundige regelen naar gestreefd dient te worden het historische karakter van de stad zoveel mogelijk recht te doen.